

SAMİPAŞAZADE SEZÂİ • **Sergüzeşt**
ELEŞTİREL BASIM

İletişim Yayınları 3132 • İletişim Klasikleri 153

ISBN-13: 978-975-05-3273-3

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

DİZİ YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Osman Hamdi Bey, “Haremde”, 1880

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAMİPAŞAZADE SEZAI

Sergüzeşt

ÇEVİRİMYAZI, ÖNSÖZ VE NOTLAR

İsmail Kayapınar

ELEŞTİREL BASIM

SAMI PAŞAZADE SEZAI 1859'da İstanbul'da doğdu. Babası ilk Milli Eğitim Bakanı Abdurrahman Sami Paşa, annesi paşanın ikinci eşi ve Kafkasya'dan getirilmiş bir cariye olan Gülârâyîş Hanım'dır. Çocukluğu babasının Taşkasağ'ta bulunan geniş konağında geçti. Bu konakta, devrin önemli edebiyatçılarıyla tanıştı ve ilk tahsilini özel hocalardan aldı. Çamlıca'daki köşklarine komşu olan Abdülhak Hamid ve Recaizade Mahmut Ekrem'le dostluk kurdu ve ömür boyu dostlukları devam etti. 1879'da Evkâf-ı Hümayûn Mektûbi Kalemî'nde göreve başladı, ardından 1901 yılına kadar Londra Sefâreti'nde ve Hariciye Nezâreti İstîşâre Odası'nda çalıştı. 1901'de Paris'teki Jön Türkler'in lider kadrosunun yanına giderek, İttihat ve Terakki'nin yayın organı *Şûrâ-yı Ümmet* gazetesinde Osmanlı Devleti'nin politikalarını eleştiren yazılar yazdı. 1908'de II. Meşrutîyet'in ilanından sonra İstanbul'a döndü. 1909-1921 yılları arasında Madrid büyükelçiliği yaptı. 1921'de görevinden ayrılarak yine İstanbul'a geldi. 1927'ye kadar çeşitli gazete ve dergilere yazılar yazdı. 1927'de TBMM tarafından kendisine cüzi bir maaş bağlandı ve geçimini zor şartlar altında sağladı. 26 Nisan 1936'daki vefatına kadar İstanbul Belediyesi'nce Kadıköy Mühürdar'da kiralanmış bir evde yaşadı.

Samîpaşazade Sezai'nin ilk yazısı "Maarif" on dört yaşındayken *Kamer*'de yayımlandı. Yirmi yaşlarında *Şir* adlı 3 perdelik bir trajedi yazdı fakat bu eserle beklendiği ilgiyi göremedi. Tek romanı olan *Sergüzeşt*'i 1888 yılında yayımladı, bu eserle birlikte ismi "*Sergüzeşt* yazarı" olarak anılmaya başladı. 1891 yılında yayımladığı *Küçük Şeyler* adlı hikâyelerden oluşan eseri edebiyatımızda kısa hikâye türünün başarılı ilk örneklerinden biri olarak değerlendirildi ve *Servet-i Fîmûn* yazarları üzerinde büyük etkiler uyandırdı. *Rumûzû'l-edeb* ve *İclâl* adlı eserlerindeyse hikâyeler, denemeler ve gezi notalarını yayımladı. Paris'te geçirdiği yıllarda edebî eserlerden çok politik makaleler üretti, özellikle *Şûrâ-yı Ümmet* gazetesinde dış politika hakkında yazılar kaleme aldı. *Hazîne-i Evrâk*, *İkdam*, *İleri* ve *Edebiyyât-ı Umûmiyye Mecmuası*'nın yazar kadrosunda yer aldı. 1934-1935 yıllarında kaleme aldığı *Konak* adlı romanıysa tamamlanmamıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / İSMAIL KAYAPINAR.....	7

Sergüzeşt

<i>Mukaddime</i>	19
<i>Sergüzeşt</i>	25
<i>1</i>	27
<i>2</i>	46
<i>3</i>	55
<i>4</i>	58
<i>5</i>	68
<i>6</i>	70
<i>7</i>	91

8	106
9	111
10	115
11	120
12	127
13	132
14	142
15	152
16	155
17	158
18	170
EK: İlk ve İkinci Baskılar Arasındaki Farklar	185

Samipaşazade Sezai

SERGÜZEŞT

Nařiri: Kitapçı Arakel
Maarif Nezaret-i Celilesinin Ruhsatıyla
Tab Olunmuřtur.

Dersaadet
Mahmud Bey Matbaası - Bab-ı Ali civarında
Ebussuud Caddesinde Numara 72
1305 [1888]

Üstad Ekrem'e

Mukaddime¹

1305 senesinde “Sergüzešt”in zuhûrunu² fevkalade bir surette hüsn-i kabul³ eden müstakbilin,⁴ o zamandan istikbali tenvire⁵ başlamış gençler idi. Senin kadar veya senden genç olan o hem münevver⁶ hem münevvirler,⁷ daima yürüyen o fikir yolcuları pişva⁸ olarak “Sergüzešt”, her gün daha ziyade intişar⁹ ve buna rağmen sen her gün daha ziyade istitar¹⁰ ediyordun. Cihan-ı irfandan¹¹ gördüğün bu telakkiye¹² karşı hiç olmazsa beş on kitabın “Sergüzešt”i takip edecekti. “Sergüzešt” bir vaad idi. Vaadini niçin tutmadın?

1 İkinci baskı için yazar tarafından eklenen önsöz – ç.n.

2 Ortaya çıkma.

3 İyi karşılama.

4 Karşılıycılar.

5 Aydınlatma.

6 Aydınlatılmış.

7 Aydınlatan.

8 Önder, lider.

9 Yayma.

10 Gizlenme.

11 Kültür dünyası.

12 Görüş, anlayış.

– 1305, 33 sene sabah olmak bilmeyen, ufuklarında en küçük bir şule-i şafak¹ görünmeyen bir şeb-i yeldâ² içinde idi. O şeb-i yeldâda doğan tek tük yıldızlar, terk-i diyar ederek gurbet ellerinin afak-ı hicranında³ üful⁴ ediyor, kalanlar da sema-yı vatanda bir müddet parladıktan sonra istibdadın⁵ tutuşturduğu ve volkanlardan yükselen bir dud-ı siyahın⁶ içine gömülüyordu. O devirde bir şûrîş-i fikir ve kalp⁷ efrattan⁸ cemiyete, cemiyetten memleketlere, memleketlerden bütün vatana sirayet⁹ ederek düşüncelerin, sakit ve rakit¹⁰ cereyanların menâbiini¹¹ ihlal ediyordu. Edebiyat ile baş başa kalmak için bütün vatanda bir kûşe-i ârâmî¹² de yoktu. Bu hallere karşı tesir-i muhit¹³ ile geçirdiğim şedit,¹⁴ yakıcı, muhrip¹⁵ bir hayat-ı asabî içinde yazıhanemin önünde mülheme-i şiirin¹⁶ fikri taltif ve teşrifini¹⁷ beklerken kapımda hafiyelerin ayak seslerini, penceremden beni gözetleyen kaplan bakışlı gözlerini görürdüm. Çünkü “Sergüzeşt”e esaret aleyhinde başlamış ve “hürriyetine” diyerek nihayet vermiştim.

1 Şafak parıltısı.

2 Uzun gece.

3 Ayrılık ufukları.

4 Batma.

5 I. Meşrutiyet'in 13 Şubat 1878 tarihinde sona ermesiyle başlayarak 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanına kadar süren dönem; “baskı, despotluk, diktatörlük” anlamlarına gelen istibdad kelimesiyle anılmaktadır – ç.n.

6 Siyah duman.

7 Gönül ve fikir karışıklığı.

8 Fertler, kişiler.

9 Yayılma.

10 Sessiz ve durgun.

11 Kaynaklar.

12 Huzur köşesi.

13 Çevrenin etkisi.

14 Şiddetli.

15 Yıkıcı.

16 Şiirin ilhamı.

17 Ödüllendirme ve şerefendirme.

O devirde milletlere temin-i refah ve ticaret¹ için, ilim ve marifet² ihracat ve ithalatı için fikir ve zekâ mesire³ ve tenez-zühleri⁴ için ummanın⁵ üzerinde iyâb u zehâb⁶ eden saray-ı carilerin⁷ izleri, hututu;⁸ kıtaları birbirine rabt⁹ ederken ilme yeni bir mekşûfe¹⁰ ilavesi emeliyle kutuplara gidip gelirken Boğaziçi'nin geceleri bir sahilinden diğer sahiline geçmek memnuydu. Hâlbuki o sahillere; bazen rüya-yı behiştî-ye¹¹ benzeyen Boğaziçi'ne hayalin istiğrakı¹² için çiçeklerden yapılmış dünyanın en güzel bir bâlin-i nermîni¹³ idi.

O zamanki halimi tasvir için otuz beş sene evvel şöyle birkaç söz söylemiştim:

*Intizâra kalmadı bak iktidâr
Kûşe-i uzlette oldum ihtiyâr
Intizârım hep vatan ikbâlidir
Kaldı bir düşman elinde târumâr
Bu vatanda gördüğüm her gün benim
Âh u efgân ile hâl-i ihtizâr
Karşı durdum lütfuna, tehdidine
Merdlikle işte ettim iştiâr¹⁴*

1 Refah ve ticaret sağlama.

2 Bilim ve bilgi.

3 Gezinti.

4 Dolaşma.

5 Okyanus.

6 Gidip gelme.

7 Yüzen saray.

8 Hatlar.

9 Bağlama.

10 Keşif.

11 Cennet rüyası.

12 İçine dalma.

13 Yumuşak yastık.

14 Beklemeye kalmadı bak gücüm / Yalnızlık köşesinde oldum ihtiyar / Beklentim hep vatan mutluluğudur / Kaldı bir düşman elinde karmakarışık / Bu vatanda gördüğüm her gün benim / Ah ve feryat ile can çekişme hali / Karşı durdum lütfuna, tehdidine / Mertlikle işte kazandım şöhret – ç.n.

Uzun olan bu manzumenin¹ alt tarafını şimdi hatırlamıyorum. Ben istitâr² etmedim. “Küçük Şeyler”le “Rumûzü’l-Edeb”i³ neşrederek Paris’e hicretle yedi sene “Şurâ-yı Ümmet”⁴ gazetesinde mücadele ettim. O gazetede ve sair yerlerde yazdıklarım cem edilse “Sergüzeşt” gibi birkaç kitap olur. Şimdi geçmiş, maziye munkalib⁵ olmuş bir devrin galeyan ve heyecanını bu sahifelere getirmek istemem. Bunları söylemekten maksat malum olduğu üzere bir müellifin yazdığı veya daha ehemmiyetli olarak yazamadığı şeyleri anlamak için onun bulunduğu muhiti, ve muhat⁶ olduğu tesirât⁷ ve teessürâtın⁸ nüfuzunu arz etmektir.

O zamanki hayatta Avrupalılarınki gibi roman mevzuu bulmak müşküldü. Fakat Avrupalılar gibi yazmak ne için? Sade, mahrem ne kadar roman mevzuu bulunurdu. Bir de ben hissetmediğim şeyi yazamam. Daha doğrusu yazmak istemem. Hâlbuki en büyük eserler histen ziyade fikir ile yazılır. Hissin galebe ettiği eserler kadınlaşır. Mesela Endülüs’teki Arapların bedâyi-i mimariyesinde⁹ his o kadar galebe etmiştir ki taştan duvarlarında kalpleri görülür, saray-ı bedâyilerinin¹⁰ menkuşatındaki¹¹ renklerin boyası hayallerinin girye¹² ve tebessüm-lerindedir. Bu kadar kesb-i rikkat¹³ eden bir büyük mede-

1 Şiir.

2 Gizlenme.

3 Bu isim pederimin telif ettiği “Rumuzü’l-Hikem”e bir de söyleyemediklerime bir remiz idi. [Yazarın notu.]

4 Bahaeddin Şakir ile Samipaşazade Sezai Kahire’de kurdukları, İttihat ve Terakki Cemiyeti yayın organı olan ve 1902’den 1929’a kadar 220 sayı çıkan dergi; İstanbul, Selanik ve Paris’te yayına devam etti – ç.n.

5 Dönüşme.

6 Çevrenmiş.

7 Etkiler.

8 Üzüntüler.

9 Mimari güzellikler.

10 Güzel saraylar.

11 İşlemeler.

12 Gözyaşı.

13 İncelik kazanma.

niyetin, ve yalnız yüksek ruhların görebileceği bir rüya-yı hüş-rübâ-yı şiire¹ dalmış Arapların, benim büyük Sadi'min:²

*Heme âdemî-zâde bûdend likin
Çü gorkân be hunhâregî tiz-cengi³*

Dediği insanların arasında bâ-husus⁴ o zamanki haşin İspanyolların içinde bekâ-yâb⁵ olamayarak Endülüs'ü terke mecbur edileceklerini, kendi sanayi-i âliyeleri,⁶ lisanını bilenlere söyler.

Dünyanın en büyük ve en canî milleti olan Romalıların sanayi-i bedîatlarında⁷ hissin hissesi yok gibidir. Kubbe-i semayî⁸ başında tutacak gibi görünen mermer direkleri birer fikir, birer mülâhazadır.⁹ Mermer direkleri, mermer merdivenleriyle gurubun önünde bir reng-i âl¹⁰ kesb¹¹ eden mağrur sarayları ebediyete karşı birer tak-ı zafer gibi durur. Namık Kemal'in, Süleyman Nazif'in eserleri gibi...

Namık Kemal'in üslubunda ecdadından tevarüs¹² eden bir cihangirlik hassası¹³ vardır. Kemal, Büyük Britanya sahilinde iken İngiltere'yi tarif için diyor ki: "Bu tasvir harfiyen değil fakat meali aynıyla böyledir" denilebilir ki ummanın her meddinde,¹⁴ dünyanın havâyici¹⁵ küreye İngiltere'den gidi-

1 Şiirin akli baştan alan rüyası

2 Sadi-i Şirâzî'nin Gülîstan eserinden – ç.n.

3 Bütün insanlar Âdemoğludur, ama kurtlar gibi birbirlerinin kanlarını akıtırlar – ç.n.

4 Özellikle.

5 Ölümsüzlük bulan.

6 Yüksek sanatlar.

7 Güzel sanatlar.

8 Gök kubbe.

9 Düşünce.

10 Kızıl renk.

11 Kazanma.

12 Miras kalma.

13 Özellik.

14 Denizin yükselmesi.

15 İhtiyaçlar.

yor, cezrinde¹ dünyanın hazâin-i serveti² cezireye³ dökülüyor. Kendi de böyledir. Kemal'deki meal, med halinde olunca Türk fikir ve kalbinin bütün malzeme ve ihtiyacı o menba-ı dehadan⁴ gidiyor. Cezrinde ilhamın bütün hazâin ve cevahiri⁵ o irfan âlemine dökülüyor. O cezr-i meali ve meâninin⁶ kemale getirdiği incilerden bir tanesi de Süleyman Nazif'tir. O da ırkının bütün ateşleri kalbinde, şark güneşinden mamul⁷ üslubu kaleminde olduğu halde her türlü tecavüze karşı Türk hudûd-ı irfanına⁸ vaz⁹ edilmiş bir nige-h-bân,¹⁰ edebiyatta mektep gibi gelip geçici modalar, itikatlar gibi ef-sanelerin fevkinde nümâyân¹¹ olur.

“Sergüzeşt”i üstad-ı hassas¹² Ekrem'in nihayetsiz kalbine ithaf ile ilâ¹³ etmek istemiştim. Bu eserin bir meziyeti varsa onu da şimdi zir-i zeminde¹⁴ durmuş, fakat bâlâ-yı sermedi-yette¹⁵ ebediyyü'l-halecan¹⁶ olan o kalpten almıştır.

SAMİPAŞAZADE SEZAI

Vani Köyü¹⁷ 4 Mart 1924

1 Denizin alçalması.

2 Servet hazineleri.

3 Ada.

4 Deha kaynağı.

5 Hazineler ve cevherler.

6 Düşünceler ve anlamların kökü.

7 İşlenmiş.

8 Kültür sınırı.

9 Konulma.

10 Bekçi.

11 Görünür.

12 Duygulu üstad.

13 Yüceltme.

14 Yeraltı.

15 Sonsuz yücelik.

16 Atışı sonsuza dek sürecek.

17 İstanbul'un Üsküdar ilçesinin sınırları içinde Boğaziçi'nin Anadolu yakasında Çengelköy ile Kandilli arasındaki bir Boğaz semtidir – ç.n.